

บทที่ ๓

ลักษณะทั่วไปบริเวณที่ราบเชิงเขาบรรทัด

ในบทนี้จะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปบริเวณที่ราบเชิงเขาบรรทัด จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ตลอดจนลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจโดยทั่วไป เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาการจัดแบบเนื้อที่ใช้สอยในอาคารที่อยู่อาศัย

๓.๑ ลักษณะทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ

บริเวณที่ราบเชิงเขาบรรทัด จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้ง $๑๓^{\circ} ๕๕$ เหนือ ถึง $๑๔^{\circ} ๕$ เหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๒° ถึง $๑๐๒^{\circ} ๕๐$ ตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งหมด ประมาณ ๔๐๔,๗๓๐ ไร่ หรือประมาณ ๖๔๗.๕๗ ตารางกิโลเมตร ลักษณะเป็นที่ราบสูงอยู่เชิงเขาบรรทัดที่สลับซับซ้อน บริเวณอำเภอดมณีนครมีลักษณะเป็นสันปันน้ำ ทำให้น้ำฝนไหลลงมาตามทางลาดไปสู่ด้านตะวันตก ผ่านพื้นที่อำเภอสระแก้วลงสู่แควพระปรองอันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำปราจีนบุรี ลักษณะพื้นที่โดยทั่ว ๆ ไป เป็นที่ราบสูง มีความเอียงลาดจากเชิงเขา และมีความคลองขนาดเล็กที่ไหลจากเทือกเขาสูงสู่เบื้องล่าง

สถานภาพทางอุตุนิยมวิทยาในบริเวณนี้ มี ๓ ฤดู

ก) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป และไปหมดสิ้นในเดือนพฤศจิกายน รวมระยะเวลาประมาณ ๖ เดือน เริ่มเข้ากลางเดือนพฤษภาคม มรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากอ่าวไทยจะเริ่มพัดเข้าสู่จังหวัดปราจีนบุรี ในระยะต้นของฤดูฝนนี้จะปรากฏว่ามีฝนตกพร้อมกับลักษณะฟ้าคะนองอย่างรุนแรง ในเดือนมิถุนายนฝนจะเริ่มลดปริมาณลงบ้าง และจะมากขึ้นอีกตั้งแต่เดือนกรกฎาคมเป็นต้นไป ปริมาณฝนตกโดยเฉลี่ยทั้งปีประมาณ ๒๐๐๔.๗ มิลลิเมตร

ข) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนเป็นต้นไป และสิ้นสุดลงราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ ๓ เดือน แต่ฤดูหนาวจะไม่ลดต่ำลงมากนัก ทั้งนี้เพราะตั้งอยู่ในตอนปลายของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม ประมาณ ๑๐.๒ องศาเซลเซียส

ค) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ และสิ้นสุดลงราวต้นเดือนพฤษภาคม รวมระยะเวลาประมาณ ๓ เดือน อากาศค่อนข้างร้อนและอบอ้าวมาก อุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน ประมาณ ๔๐.๗ องศาเซลเซียส

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีจะอยู่ระหว่าง ๒๔.๕ องศาเซลเซียส ในฤดูหนาว ถึง ๒๙.๑ องศาเซลเซียส ในฤดูร้อน (ดูรูปที่ ๓.๒)

ลักษณะความกดอากาศเฉลี่ยตลอดปีอยู่ระหว่าง ๐๕.๙๙ มิลลิบาร์ ในฤดูฝน ถึง ๑๒.๔๔ มิลลิบาร์ ในฤดูหนาว

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประจำปีวัดได้จากเกณฑ์ระยะยาว ๒๐๐๔.๗ มิลลิเมตร เป็นระยะเวลา ๑๔๔ วัน (ดูรูปที่ ๓.๑)

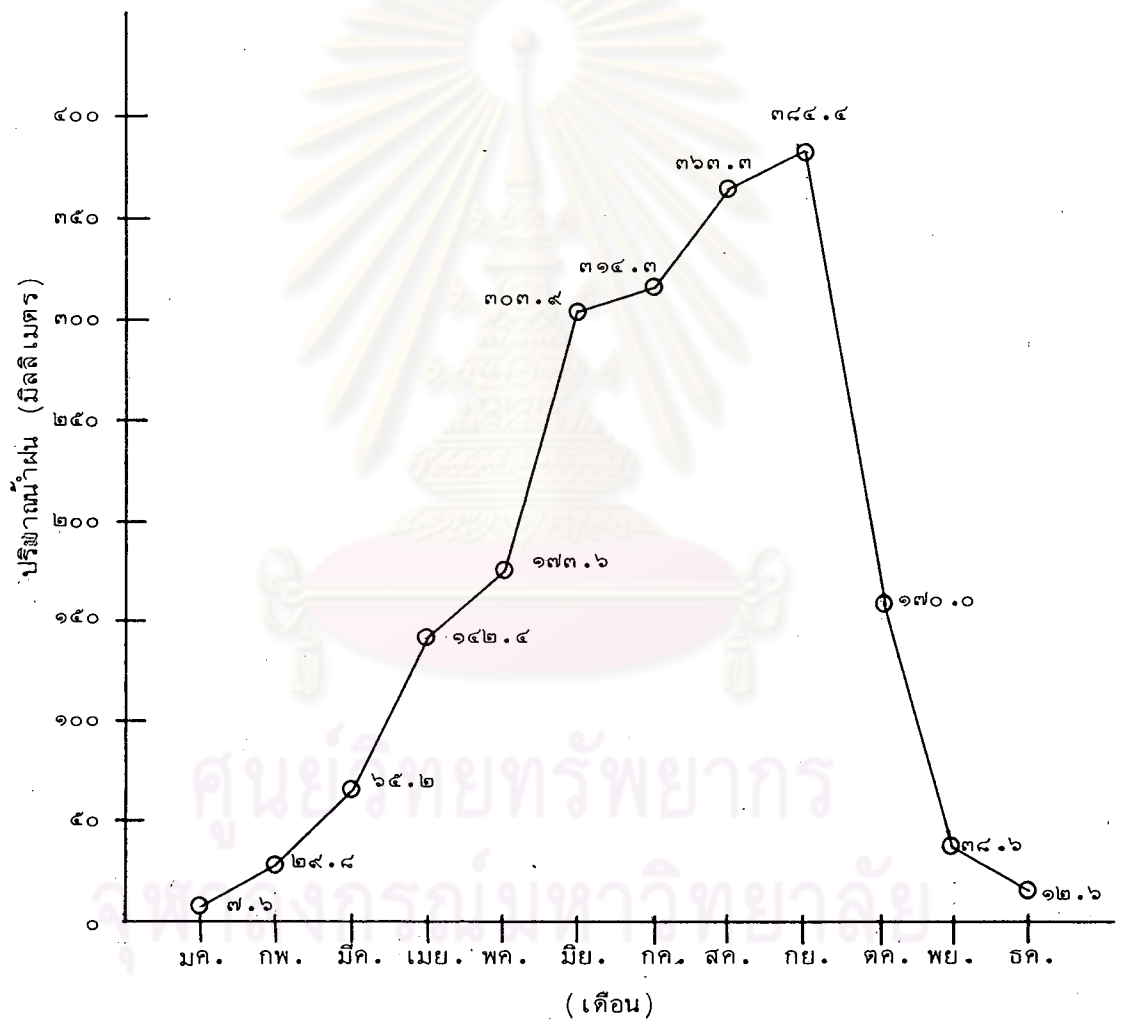
ลมผิวพื้นประจำถิ่นพัดจากตะวันตกเฉียงใต้ในฤดูร้อนและฤดูฝน ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนกันยายน ส่วนในเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์จะพัดมาจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะดินเป็นดินลูกรังร่วนปนทราย ดูดซึมน้ำได้ง่าย และไม่เก็บน้ำ ระดับน้ำใต้ดินอยู่ในระดับต่ำ

ลักษณะการใช้ที่ดินในบริเวณที่ราบเชิงเขาบรรทัด ใช้ประโยชน์ในการทำไร่และทำนาเป็นส่วนมาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ ๓.๑ ปริมาณฝนตกเฉลี่ยรายเดือน ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๒๑

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม

๓.๒ ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชากร

ลักษณะทางสังคมโดยทั่ว ๆ ไป ประชาชนชาวชนบทที่อยู่อาศัยในแต่ละหมู่บ้านเป็นคนไทยนับถือพุทธศาสนา ส่วนใหญ่มักจะเป็นญาติพี่น้องกัน มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอย่างใกล้ชิด ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลักษณะรวม เป็นกลุ่ม สำหรับครอบครัวทั่วไปประกอบด้วย พ่อแม่ ลูกซึ่งยังไม่แต่งงาน เป็นครอบครัวขนาดเล็ก (Nuclear family) โดยปกติแล้วจะมีสมาชิกประมาณ ๔-๗ คน บางครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวแบบขยาย (Extended family) เป็นลักษณะครอบครัวใหญ่มีสมาชิกภายในครอบครัวอาศัยกันอยู่ มี พ่อแม่ ลูก ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้อง รวมทั้งสมาชิกที่เป็นบุตรแต่งงานแล้วก็มิได้แยกครอบครัวแยกบ้านไปต่างหาก จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมาก หรือถึงแม้จะแยกครอบครัวก็ตาม ก็มักจะปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ ในละแวกบ้านเดียวกัน จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดอยู่

ในด้านสังคม สังคมของประชากรชาวชนบทในพื้นที่ทำการศึกษาเป็นสังคมที่มีความเป็นกันเองเป็นอย่างยิ่ง ผู้คนในหมู่บ้านมีความสนิทสนมกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยได้คิดค่าตอบแทน เช่น การช่วยเหลือร่วมแรงกันในการสร้างบ้าน ในการเก็บเกี่ยว ฯลฯ ซึ่งชาวชนบทเรียกกันว่า "เอาแรง" ยังปรากฏอยู่โดยทั่วไป การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันดังกล่าว เป็นอุปนิสัยของชาวชนบทแต่ดั้งเดิมจนถึงทุกวันนี้

บุคคลในสังคมที่ได้รับการยกย่องนับถือคือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ ปิตามารดา บุตรธิดามีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูปิตามารดาในบั้นปลายชีวิต ในวัยเด็กและวัยหนุ่มสาว บุตรธิดาจะช่วยปิตามารดาในการทำมาหากิน นอกจากนั้นธิดามีหน้าที่คอยช่วยเหลือมารดาดูแลจัดการงานบ้านต่างๆ และการหุงอาหาร ส่วนบุตรชายเมื่ออายุครบบวชและมีโอกาสก็จะบวชเพื่อเป็นการสนองคุณปิตามารดา

ชีวิตของประชากรชาวชนบทในพื้นที่ที่มีความผูกพันกับวัดและพระเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากชีวิตของเด็กในชนบทจำนวนมากมีการศึกษาเริ่มต้นที่วัด เมื่ออายุครบบวชก็อยู่วัด และเมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยชราชาวชนบทนิยมที่จะจำศีลอยู่วัดตั้งแต่เข้าพรรษาจนออกพรรษา ในวันพระ วันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ใช้วัดเป็นที่ชุมนุมจัดงานพิธีต่าง ๆ เห็นได้ว่าการไปวัดเป็นกิจกรรมที่กระทำอยู่เสมอจนบั้นปลายของชีวิต ความผูกพันนี้จากที่ได้ในการสำรวจข้อเท็จจริง

พบว่า เป็นความผูกพันที่ยังแน่นแฟ้นไม่เปลี่ยนแปลงเลย อย่างไรก็ตามชาวชนบทที่ไปประกอบพิธีทางศาสนาที่วัดนั้น มักนิยมไปในตอนเช้า และรีบกลับมาประกอบอาชีพตามเดิม นอกจากนี้ผู้สูงอายุตั้งจะอยู่ที่วัดตลอดทั้งวัน

ในการทำงาน เกษตรกรโดยเฉพาะชาวไร่ชาวนาจำเป็นต้องจัดระยะเวลาให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของตน ทั้งนี้เนื่องจากที่ซึ่งทำการเพาะปลูกเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าที่ดินที่ใช้ประโยชน์ดังกล่าวอยู่ใกล้ที่พักอาศัยของตน ชาวนาชาวไร่ไม่จำเป็นต้องออกแต่เช้านัก แต่ถ้าหากที่เพาะปลูกอยู่ไกลบุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อขุดใช้ระยะเวลาที่จำเป็นต้องเสียไปในการเดินทาง โดยปกติชาวนาชาวไร่จะออกจากบ้านแต่เช้าประมาณ ๐๔.๐๐-๐๗.๐๐ น. โดยเตรียมอาหารเช้าและอาหารกลางวันไปรับประทานที่ไร่นาถ้าพื้นที่อยู่ไกลจากบ้านพัก แต่ถ้าไร่นาอยู่ใกล้ก็มักจะกลับมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้วจะพักผ่อนประมาณครึ่งชั่วโมง แล้วจะเริ่มทำงานต่อ และจะกลับถึงบ้านประมาณ ๑๘.๐๐ น. การกลับบ้านอาจกลับพร้อมกันทั้งหมดแล้วมารดาหรืออิตามีหน้าที่ประกอบอาหารมื้อเย็น หรือให้ผู้กลับมาก่อนเพื่อประกอบอาหารมื้อเย็น ระยะเวลาที่ชาวนาชาวไร่จะใช้บ้านพักอาศัยในการหลับนอนเท่านั้น บางกรณีการเดินทางไม่สะดวกและอยู่ไกลก็จำเป็นต้องมีโรงนาปลูกข้าวคร่าวในพื้นที่ไร่นาของตน โดยไม่ต้องกลับมาบ้านพักอาศัย ในกรณีนี้ชาวนาจะให้ผู้สูงอายุเป็นผู้เฝ้าบ้านหรือฝากเพื่อนบ้านให้ช่วยดูแลแทนจนสิ้นฤดูทำนา การไปทำไร่นานี้ถ้าครอบครัวใดมีสมาชิกน้อยคนก็มักจะไปกันหมดทุกคนโดยตั้งบ้านไว้ แม้เด็กเล็กก็ถูกนำไปเลี้ยงที่ไร่นาคด้วย แต่ถ้าสมาชิกในครอบครัวมากก็จะเหลือไว้เฝ้าบ้านบ้าง

สำหรับภาวะว่างงานนั้นไม่ค่อยจะปรากฏในหมู่เกษตรกร กล่าวคือ ชาวนาซึ่งโดยทั่วไปทำนาปีละครั้ง จะเริ่มลงมือทำนาในราวเดือนพฤษภาคม และเก็บเกี่ยวในราวเดือนพฤศจิกายน-มกราคม หลังจากสิ้นฤดูทำนาแล้วก็จะปลูกพืชอื่นแทน เช่น ถั่ว มันสำปะหลัง ปอ ฯลฯ หรือออกรับจ้างในต่างถิ่นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว โดยย้ายไปอยู่แห่งอื่นชั่วคราว หรือไปเข้าเียนกลับ ผู้อยู่บ้านในระยะนี้จึงเป็นผู้สูงอายุและเด็ก ชาวไร่ก็เช่นกัน ส่วนใหญ่จะทำงานตลอดปี โดยปลูกพืชไร่ (พืชชนิดหมุนเวียน) การว่างงานจึงไม่ค่อยปรากฏ

ในด้านการพักผ่อน ชาวชนบทชอบที่จะสังสรรค์กันในหมู่เพื่อนบ้านโดยใช้ลานบ้านของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือใช้บริเวณวัดเป็นที่ชุมนุม ด้านการทัศนอาจรชาวชนบทไม่ค่อยมีโอกาสมากนัก เนื่องจากไม่มีเวลาว่างพอและขาดทุนทรัพย์ การชมมหรสพก็เห็นว่าเป็นเรื่องสิ้นเปลืองนอกจากจะได้ดูฟรีในงานเทศกาลที่จัดให้มีขึ้น ส่วนใหญ่ชาวชนบทจะมีการพักผ่อนเป็นประจำโดยการฟังวิทยุอยู่กับบ้าน

ดังที่กล่าวมานี้พอประเมินได้ว่า เกษตรกรใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับกิจกรรมนอกบ้าน จะใช้บ้านพักอาศัยก็ต่อเมื่อมีงานที่ต้องการจะประกอบพิธีการทางประเพณีหรือทางศาสนา หรือใช้เฉพาะหลับนอนเท่านั้น อีกประการหนึ่งอาจเป็นเหตุเนื่องมาจากอุปนิสัยและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือเป็นผู้ที่ชอบอยู่ในที่โล่งแจ้ง ประกอบกับการจัดเนื้อที่ภายในบ้านไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น ห้องนั่งเล่นอากาศร้อน แสงในบ้านน้อยไปทำให้สว่างไม่พอ เนื้อที่ใช้สอยขนาดของบ้านไม่พอที่จะใช้ทำอย่างอื่นใดนอกจากนอน และชานาชาวไร้มิบริเวณรอบ ๆ บ้านกว้างขวาง การมีชีวิตอยู่นอกชายคางจึงเป็นชีวิตของตนเป็นส่วนใหญ่

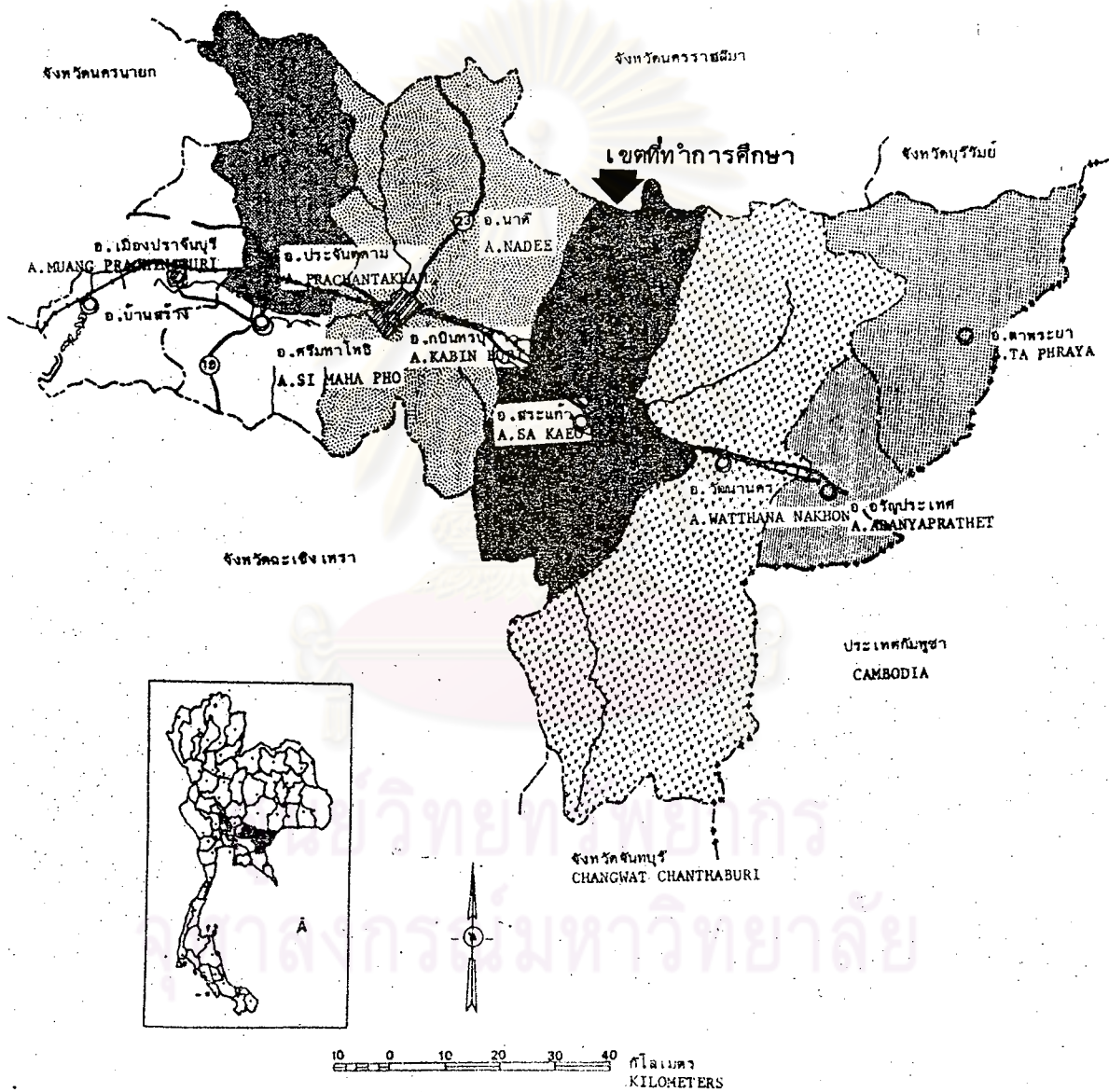
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓.๓ สรุป

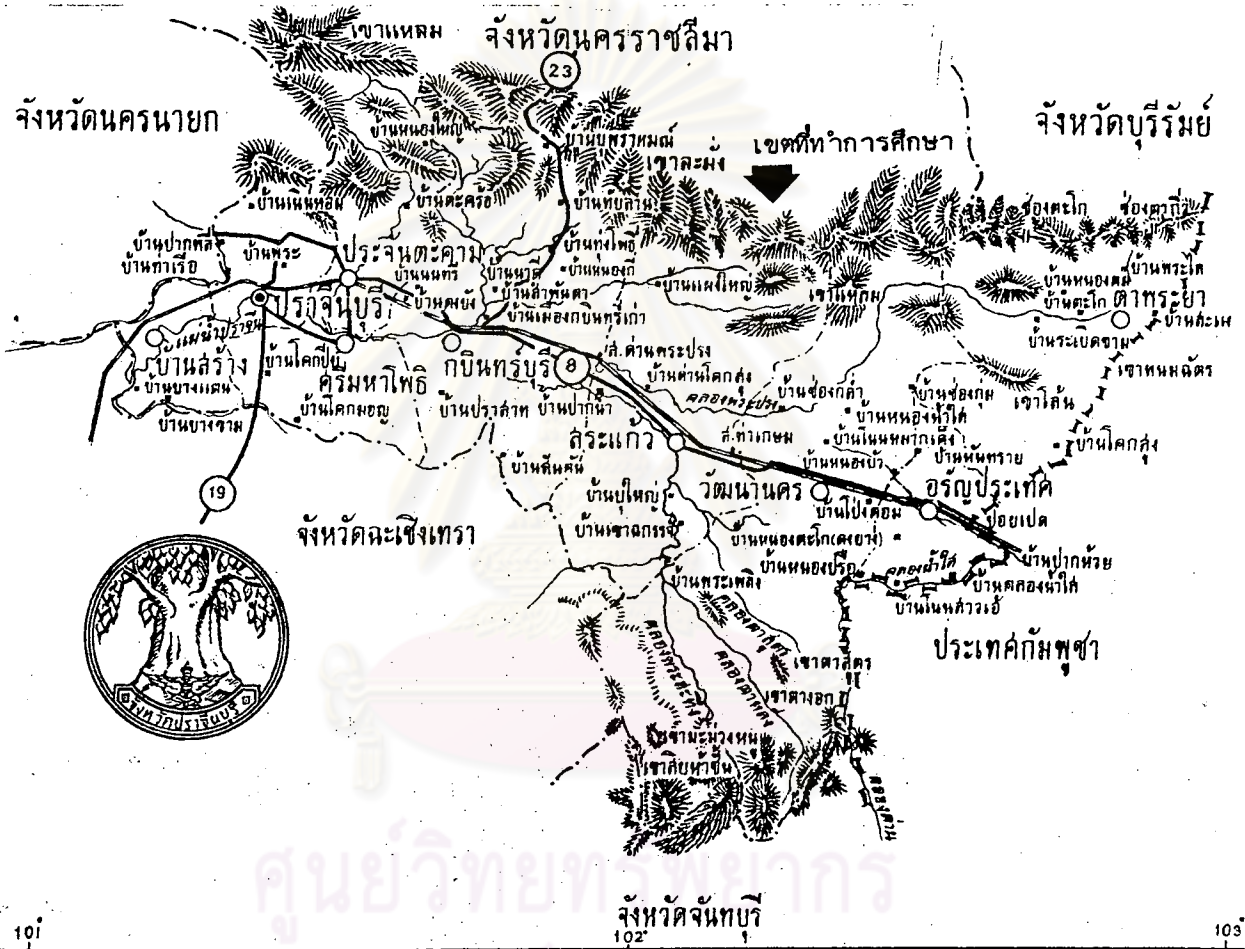
จากการศึกษารายพบว่าบริเวณที่ราบเชิงเขาบรรทัดในเขตที่ทำการศึกษาลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงเอียงลาดตามเชิงเขาเล็กน้อย โดยมีลำคลองเล็ก ๆ ไหลจากเทือกเขาสูงสู่เบื้องล่าง ลักษณะดินเป็นดินลูกรังร่วนปนทราย สภาพดินดูดซึมน้ำ ไม่เก็บน้ำ ในบริเวณดังกล่าวระดับฝนตกในฤดูฝนค่อนข้างระยะยาวถึง ๖ เดือน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีสูงถึง ๒๐๐๔.๗ มิลลิเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักในการทำไร่และทำนา ซึ่งส่วนใหญ่ทำไร่มันสำปะหลัง สถานภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างยากจน การคมนาคมสัญจรสะดวกพอสมควร สำหรับปัญหาภัยคุกคามจากผู้ก่อการร้ายไม่มีทั้งสิ้น

จากสภาพที่พบ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ประชากรประกอบอาชีพด้วยการทำไร่และทำนานั้น สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ กล่าวคือส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้วยการทำไร่มันสำปะหลัง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งของประเทศอันน่าจะส่งผลให้ประชากรในเขตนั้นมีรายได้อยู่ในระดับสูง ประกอบกับตามลักษณะภูมิอากาศเอื้ออำนวยให้เนื่องจากมีฝนตกชุกและมีความจำเป็นในการไถนน้ำเพื่อทำไร่มันสำปะหลังมีไม่มากนัก แต่ทว่าประชากรในเขตนั้นมีสถานภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ สันนิฐานได้ ๒ ประการ กล่าวคือประการแรก เนื่องจากผลผลิตที่ได้ออกมาปริมาณมาก ราคาอยู่ในระดับต่ำ ประการที่สองเนื่องจากบริเวณที่ทำกินประชากรได้ตั้งถิ่นฐานอยู่มาเป็นเวลานาน และพืชไร่ที่ปลูกคือมันสำปะหลังเป็นพืชที่ทำลายดินให้เสื่อมคุณภาพลง ปริมาณสารอินทรีย์ที่จำเป็นสำหรับพืชคือคุณภาพ ผลผลิตตกต่ำไม่ได้คุณภาพ ปริมาณน้อยลง เมื่อประชากรมีสถานภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ ก็น่าจะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมกายภาพที่อยู่อาศัยด้วย ซึ่งจำเป็นจะต้องศึกษาข้อมูลโดยละเอียดเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการกำหนดแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพที่อยู่อาศัยต่อไป

รูปที่ ๓.๓ แผนที่อำเภอต่าง ๆ จังหวัดปราจีนบุรี

รูปที่ ๓.๔ แผนที่ภูมิประเทศจังหวัดปราจีนบุรี

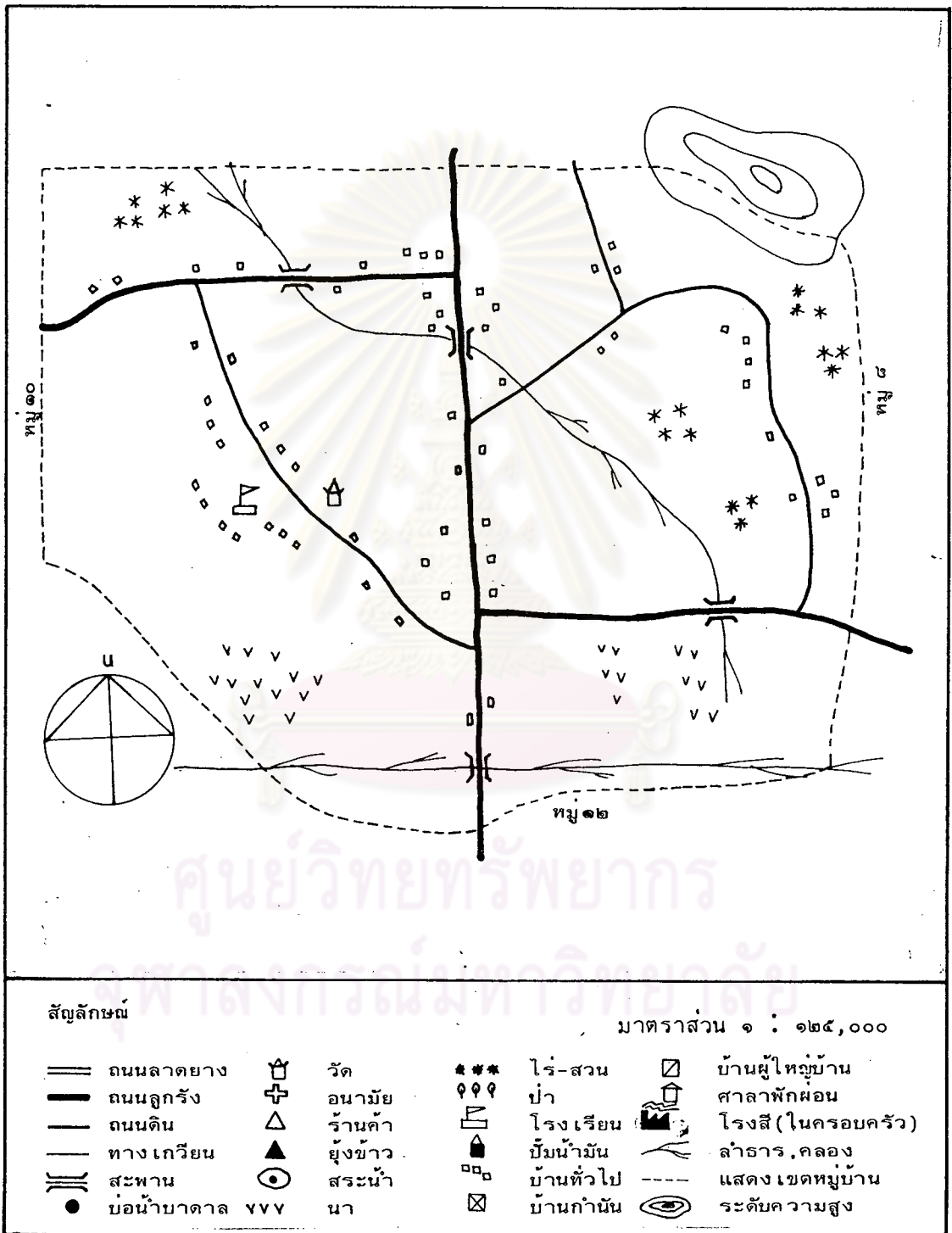
ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ ๓.๕ แผนที่ตำแหน่ง ๑๒ หมู่บ้านในอำเภอสระแก้ว

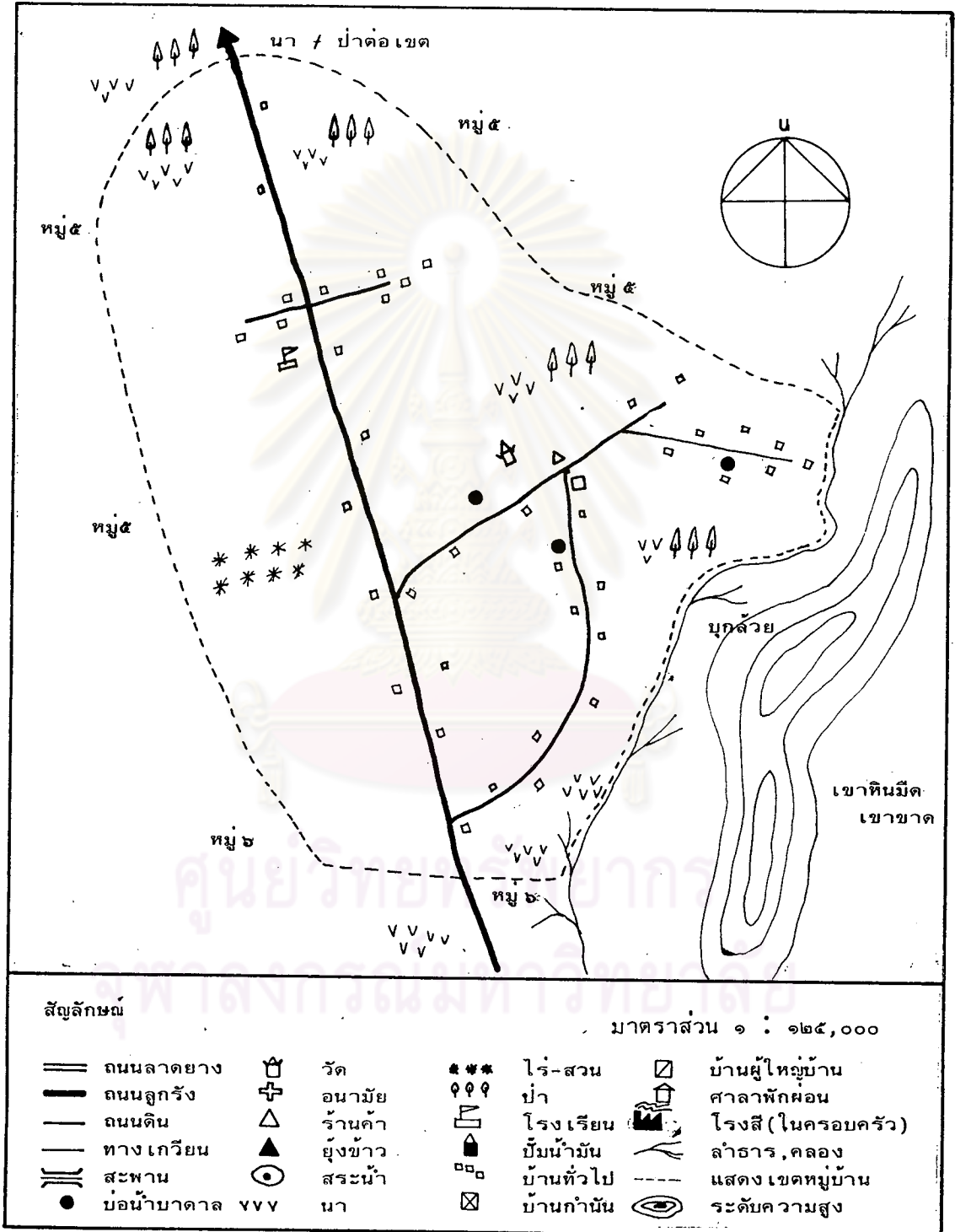
● หมู่บ้านตัวแทนที่ทำการศึกษา

รูปที่ ๓.๖ แผนที่หมู่บ้านน้อย ตำบลท่าแยก อำเภอสระแก้ว

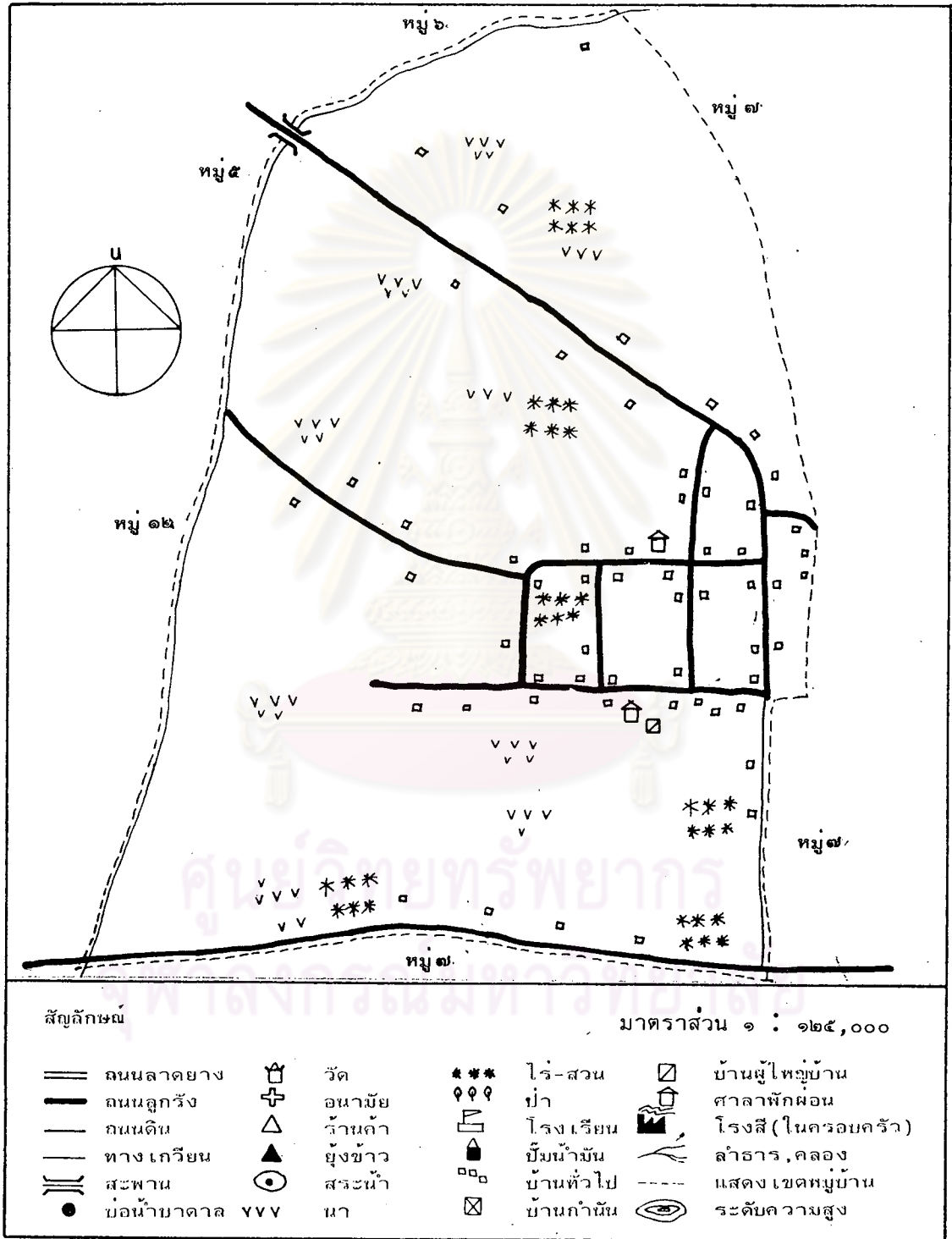
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๑ มิถุนายน - ๒๓ มิถุนายน ๒๕๒๕

รูปที่ ๓.๗ แผนที่หมู่บ้านคลองสีเทือง ตำบลท่าแยก อำเภอสระแก้ว

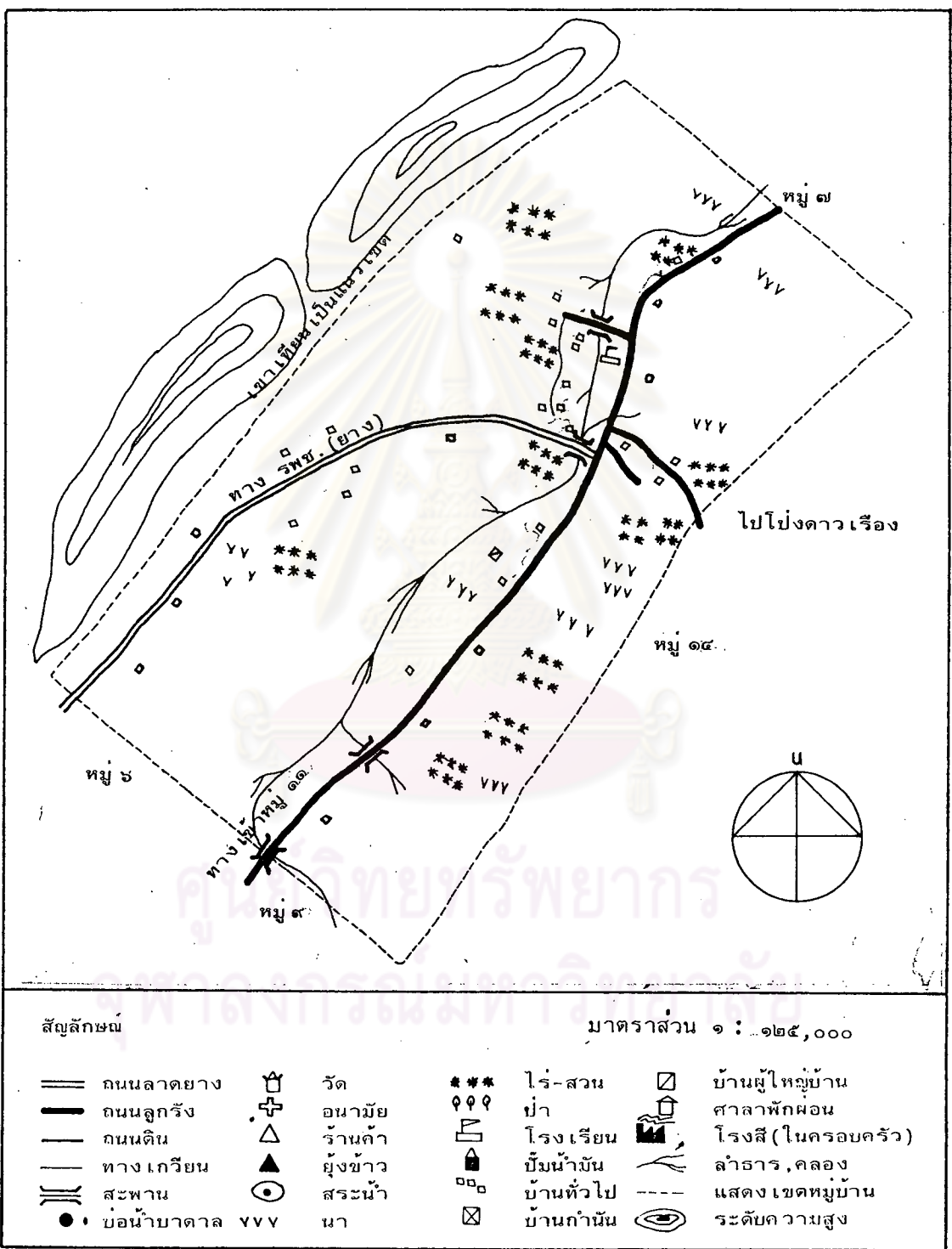
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๔ กรกฎาคม ๒๕๒๔

รูปที่ ๓.๔ แผนที่หมู่บ้านหนองปรือ ตำบลท่าแขก อำเภอสระแก้ว

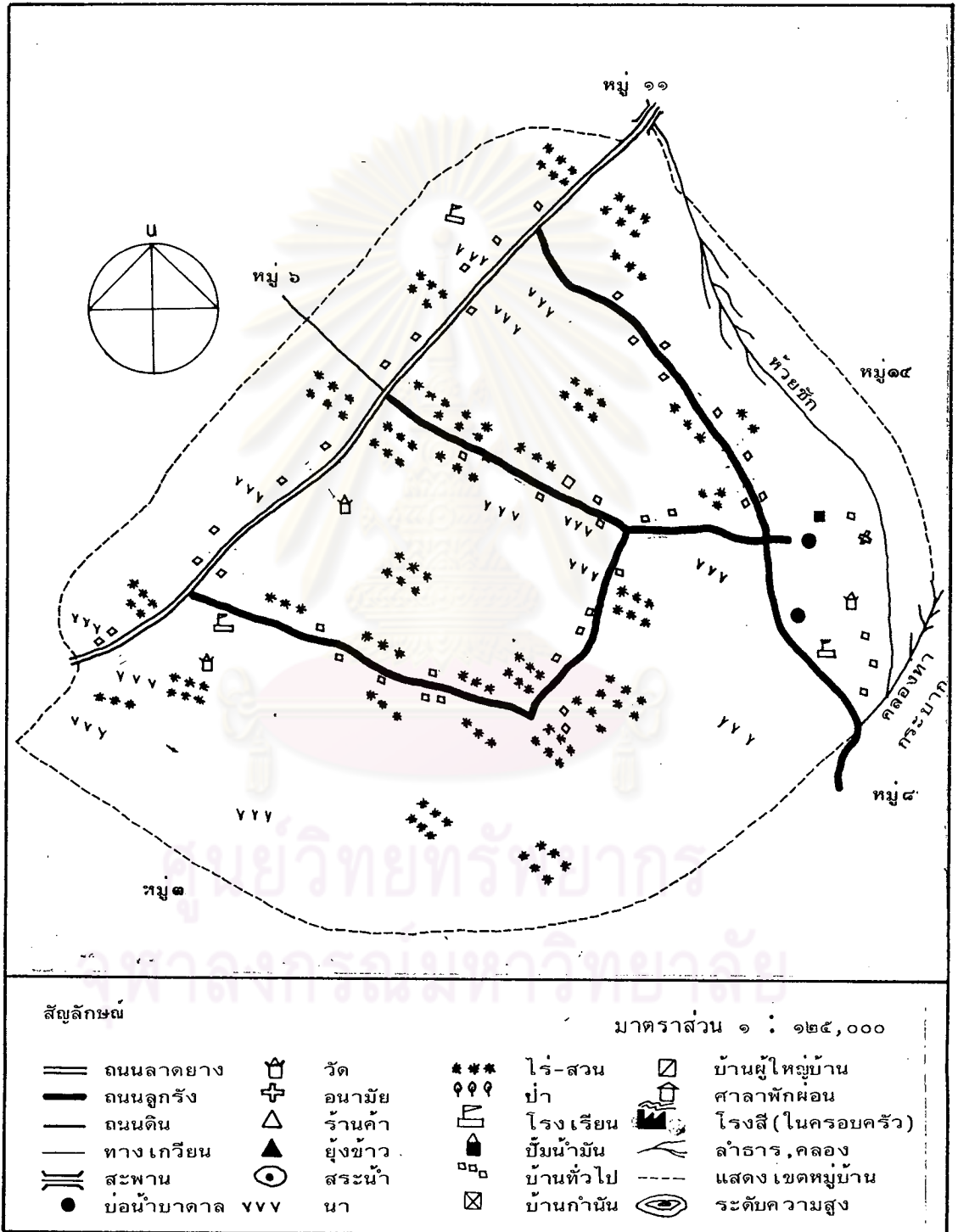
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๔ กรกฎาคม ๒๕๒๔

รูปที่ ๓.๔ แผนที่หมู่บ้านคลองผักขม ตำบลท่าแยก อำเภอสระแก้ว

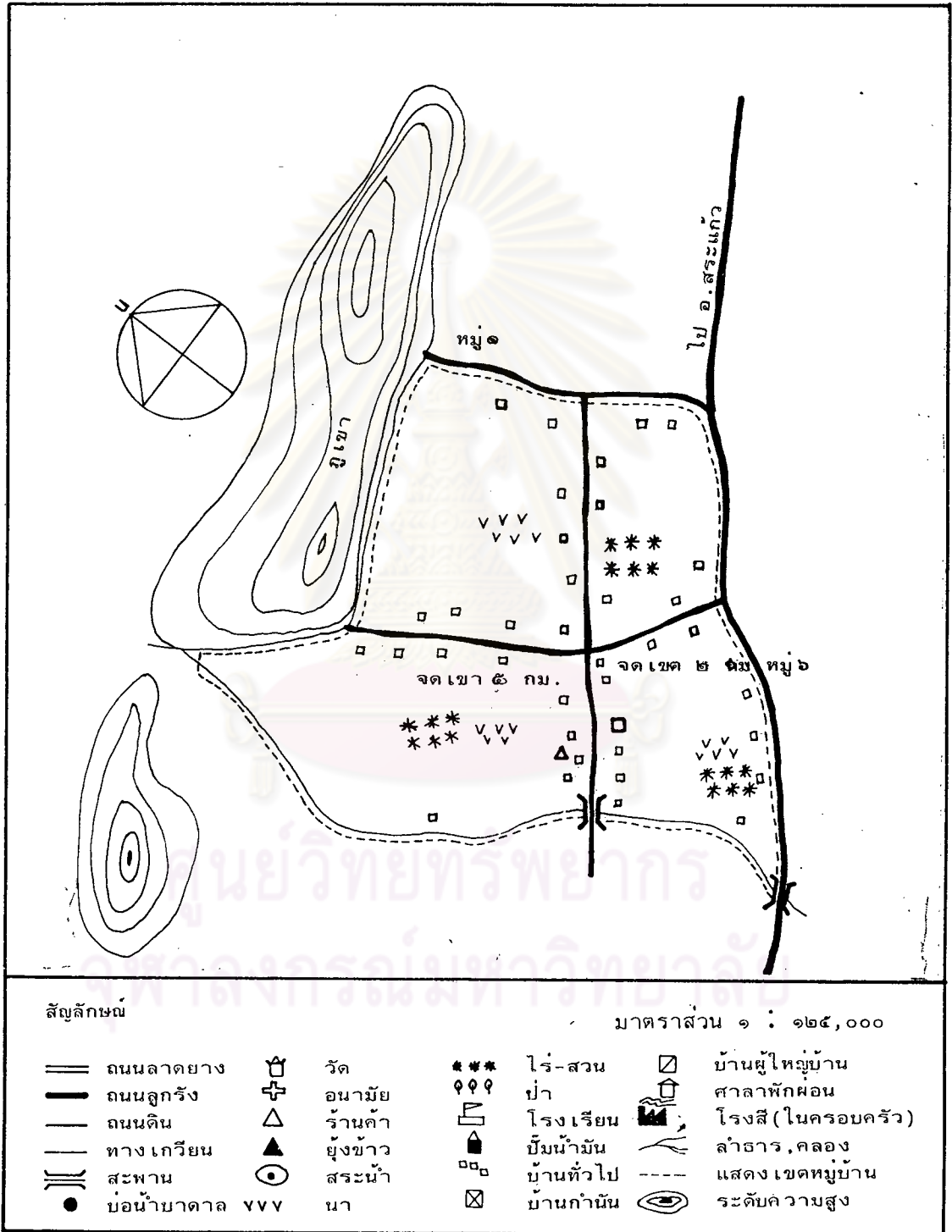
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๔

รูปที่ ๓.๑๐ แผนที่หมู่บ้านคลองคันโท ตำบลท่าแยก อำเภอสระแก้ว

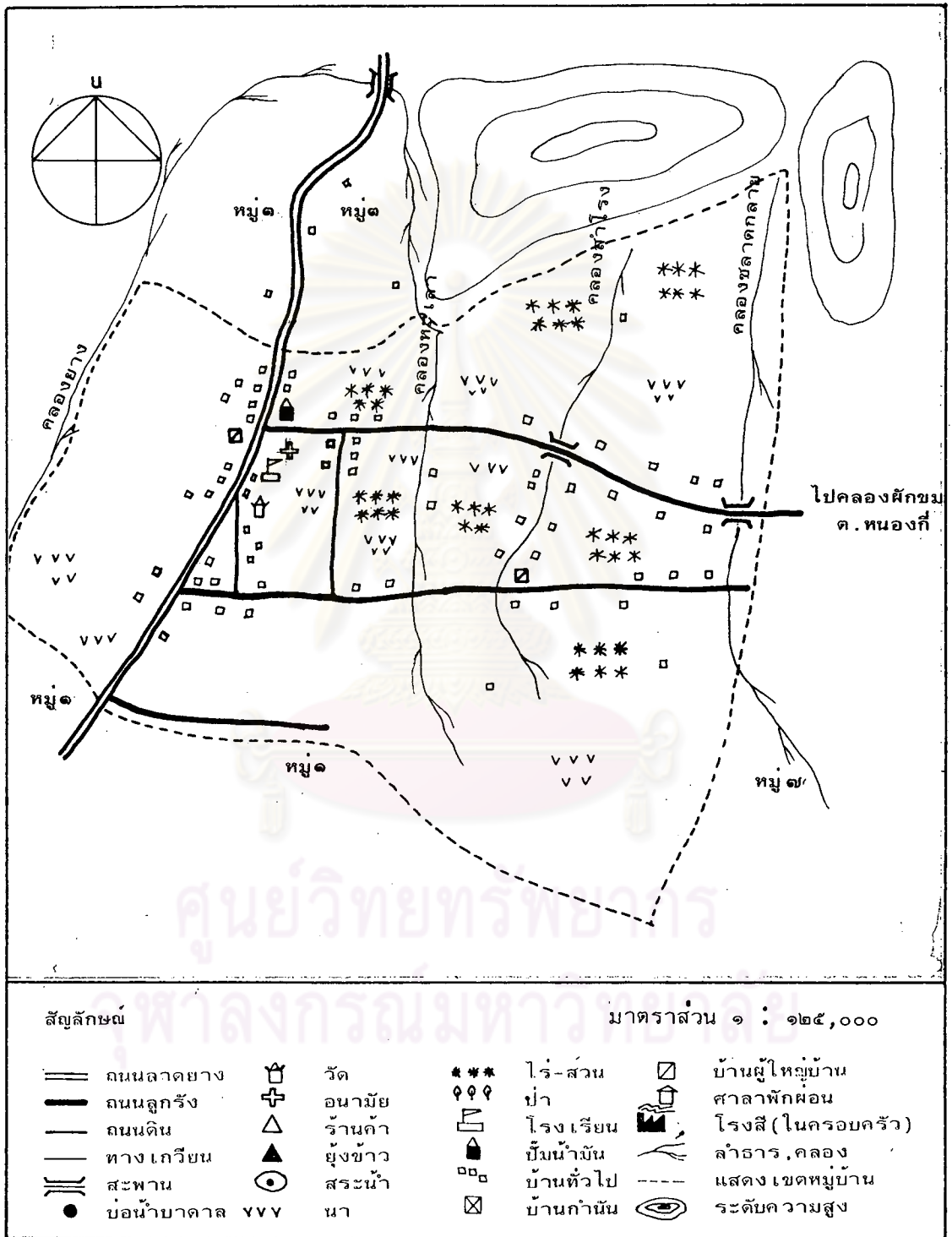
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๒๘ มิถุนายน ๒๕๒๕

รูปที่ ๓.๑๑ แผนที่หมู่บ้านคลองหอย ตำบลท่าแยก อำเภอสระแก้ว

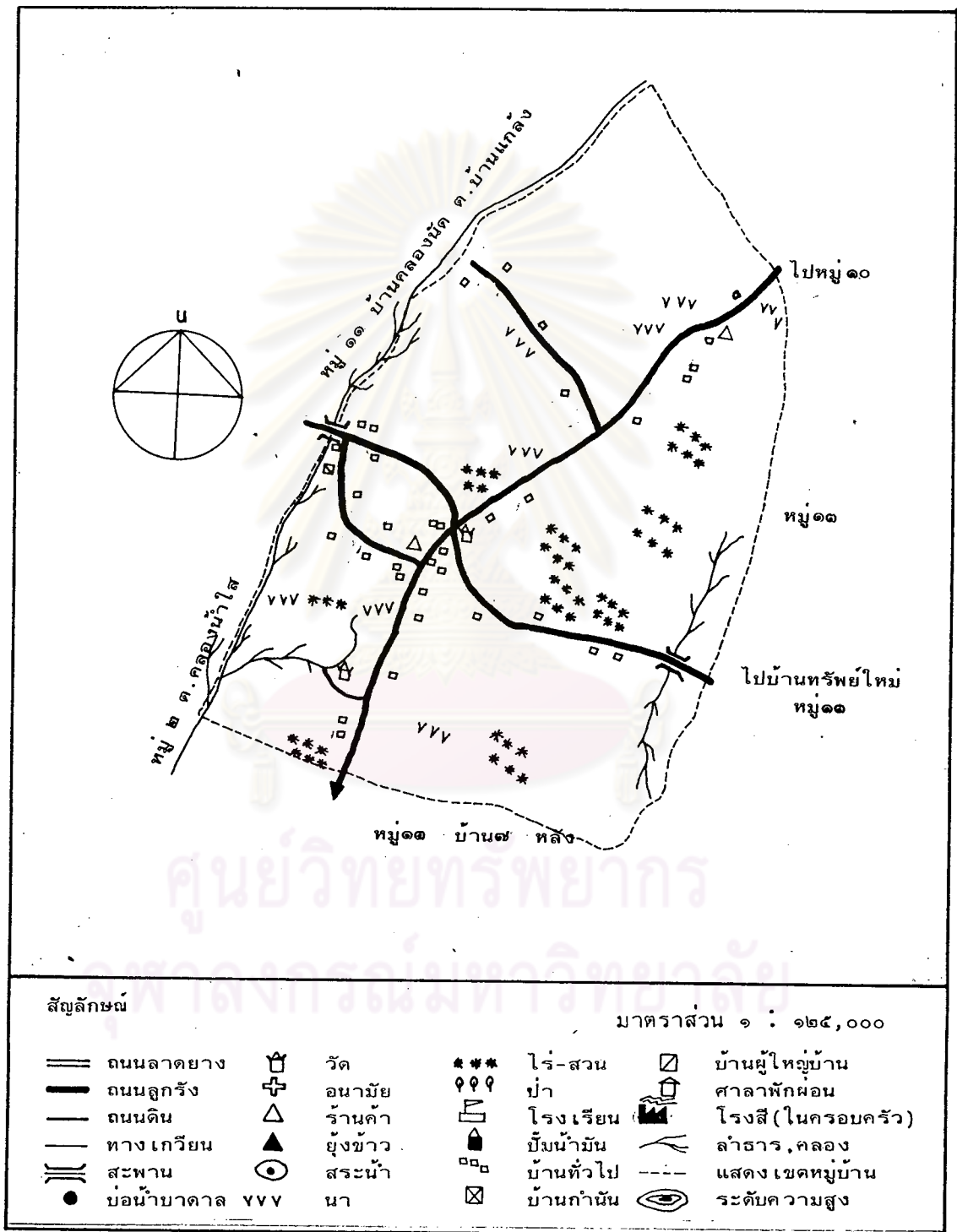
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๗ กรกฎาคม ๒๕๒๕

รูปที่ ๓.๑๒ แผนที่หมู่บ้านหนองหัวเตียน ตำบลท่าแขก อำเภอสระแก้ว

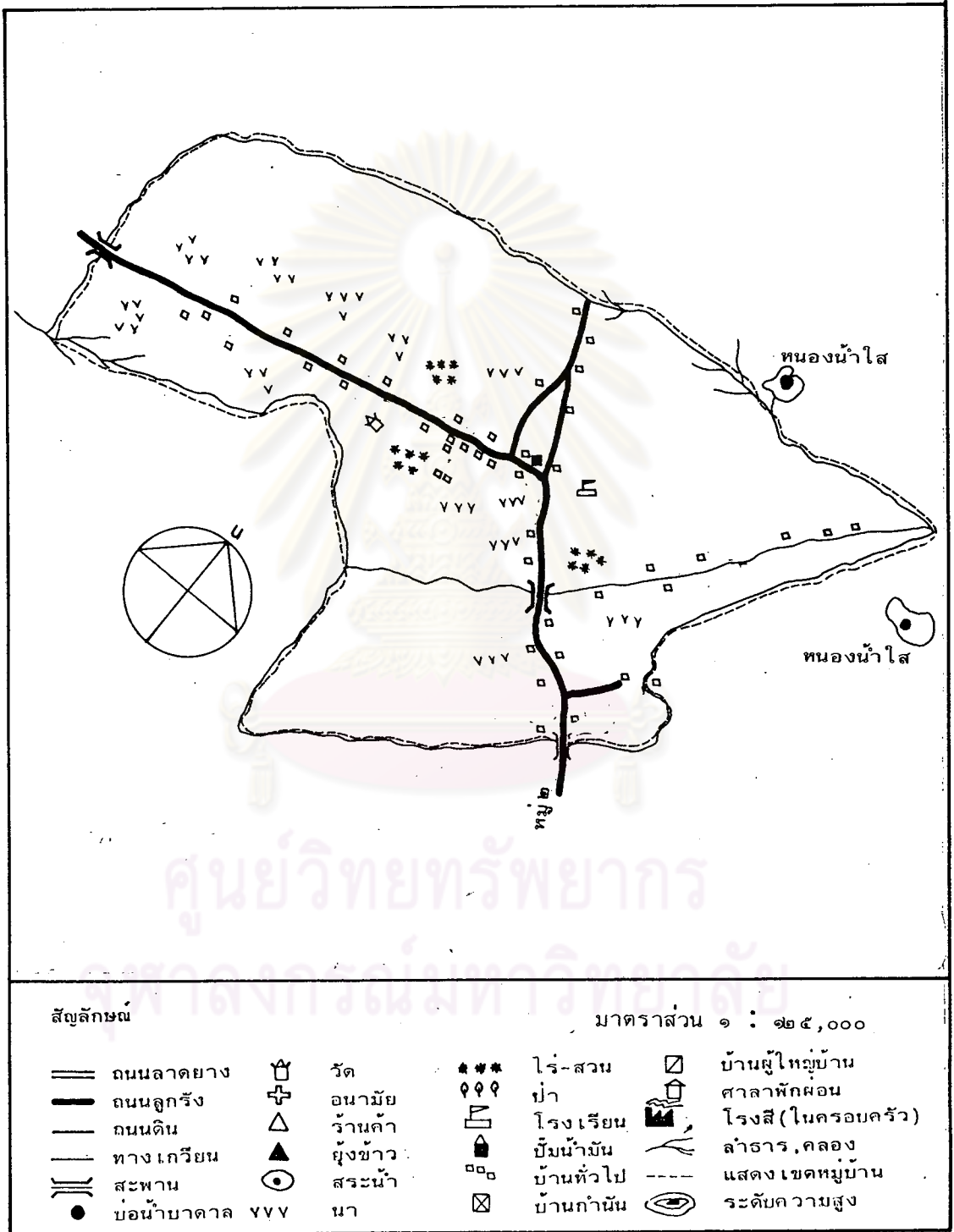
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๘ กรกฎาคม ๒๕๒๕

รูปที่ ๓.๑๓ แผนที่หมู่บ้านหนองฮี เห็น ตำบลโคกขี้ผึ้ง อำเภอสระแก้ว

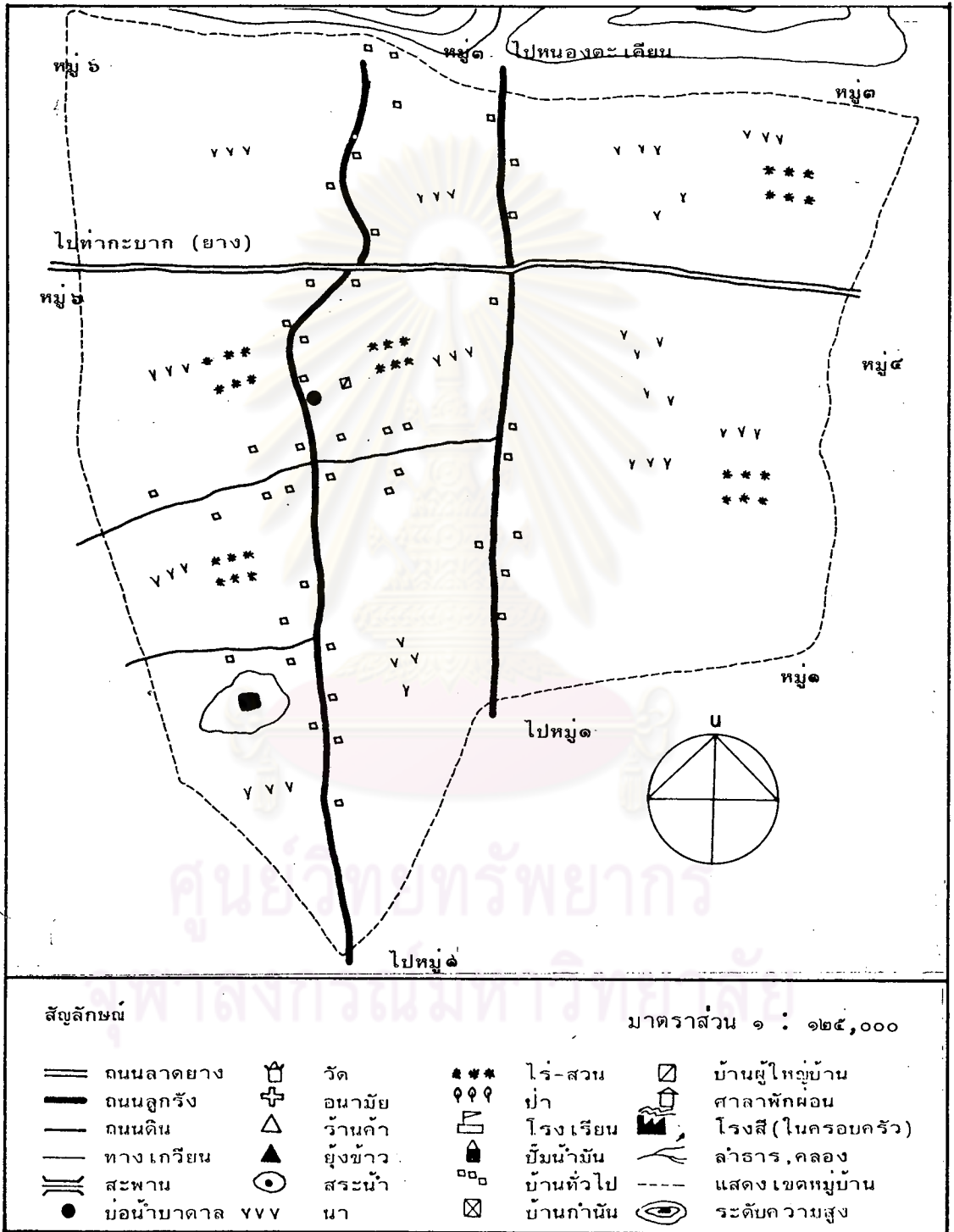
ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๔

รูปที่ ๓.๑๔ แผนที่หมู่บ้านชาบอน ตำบลโคกปีม้อง อำเภอสระแก้ว

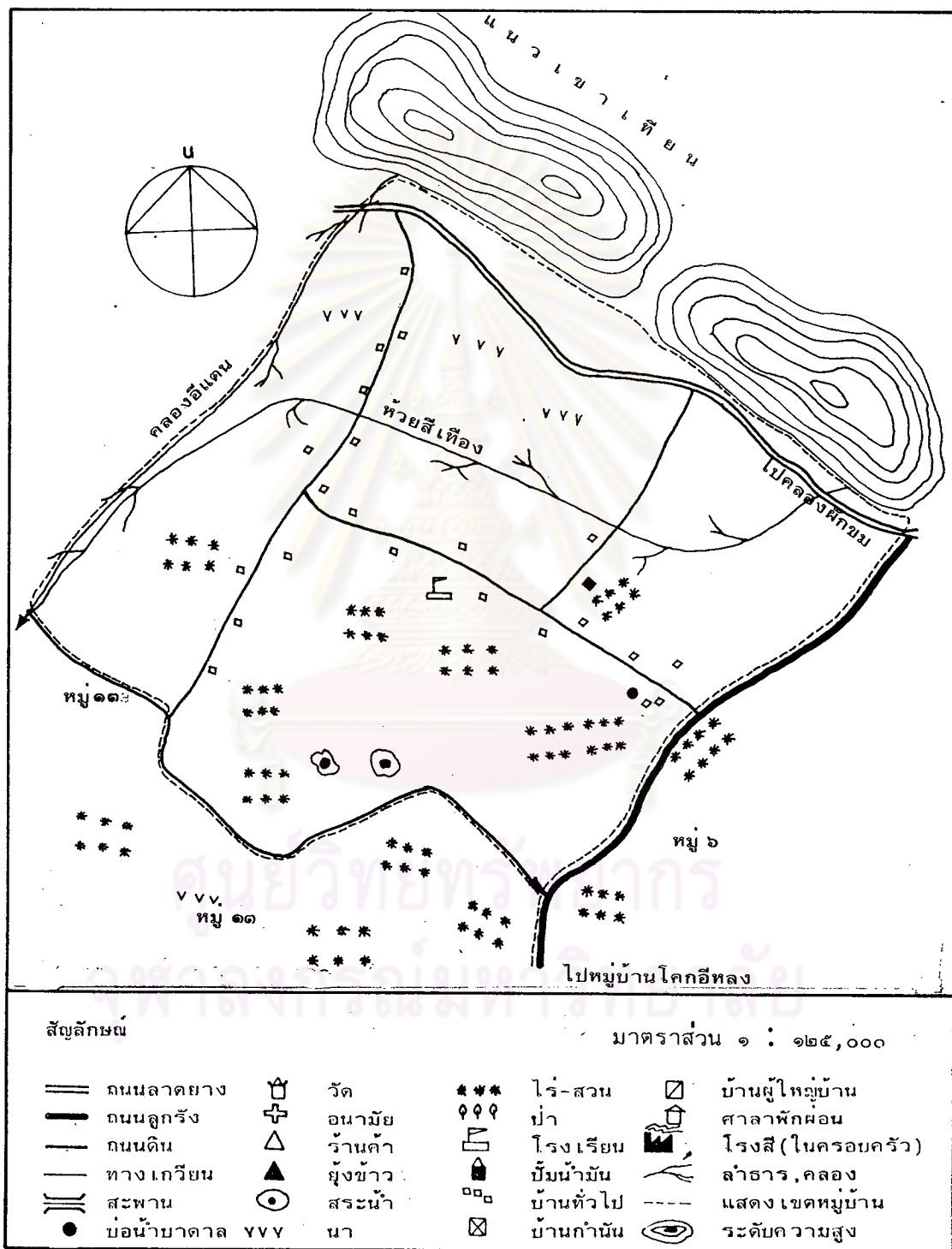
ที่มา: จากการสำรวจระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๓ ตุลาคม ๒๕๒๔

รูปที่ ๓.๑๖ แผนที่หมู่บ้านชัยใหญ่ ตำบลโคกปีฆ้อง อำเภอสระแก้ว

ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๑ มิถุนายน - ๒ กรกฎาคม ๒๕๒๕

รูปที่ ๓.๑๗ แผนที่หมู่บ้านป่าระกำ ตำบลท่าแขก อำเภอสระแก้ว

ที่มา: จากการสำรวจ ระหว่างวันที่ ๒๒ มิถุนายน - ๒๕ มิถุนายน ๒๕๒๕